

ASPECTE DIN ACTIVITATEA DIDACTICĂ A LUI IOSIF NANIESCU

Dr. Oana-Mădălina POPESCU

Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” al Academiei Române, București

Abstract

Our study presents, based on the published speeches and works and also on unpublished manuscripts, the conceptions of the hierarch Iosif Naniescu, regarding the fundamental role of the religious education in the Romanian society of his time. As a professor and the Director of The Main Religious College (Seminary) in Bucharest, he has underlined the importance of the educational process and of the responsibility of the courses and lectures of history and religion. He has emphasized upon the essential need of keeping and not abolishing the religious courses, institutions and schools in the society.

Keywords: hierarch Iosif Naniescu, professor, seminarians, Seminary in Bucharest, religious education

„Prea Sântite, Cu plecăciune-ți serutu prea sântiei tēle drēpta mână. Pré Sântite, anului acesta am trecut în clasa I primară și am mare necesitate de cărți și de veșminte [...] nu-am altă speranță de câtu la pré Sântia ta, căci tata are copii mulți și de aceea nu me pōte subține.”¹

Iosif Naniescu, personalitate de seamă a vieții religioase și culturale românești din veacul al XIX-lea, s-a bucurat de atenția teologilor și a istoricilor, deopotrivă, care i-au dedicat interesante studii și lucrări², prin care s-a evidențiat în special activitatea sa desfășurată în

---

¹ Scrisoare primită de Iosif Naniescu, păstrată la Biblioteca Academiei Române (în continuare BAR), Manuscrise-Carte rară, Arhiva lui Iosif Naniescu, VI varia 1, f. 250.

² Fără a ne propune o enumerare exhaustivă a lucrărilor dedicate lui Iosif Naniescu, amintim câteva, dintre cele mai reprezentative: Protos. V. Vasilache, *Iosif Naniescu, strălucit mitropolit al Moldovei*, Tiparul Sfintei Mănăstiri Neamțu, 1940, 203 p;

calitate de ierarh, ca episcop de Argeș și, ulterior, de mitropolit al Moldovei. Iosif Naniescu, născut și educat într-un mediu profund religios³, a ajuns, în 1873, episcop de Argeș⁴, pentru ca, doi ani mai târziu, să fie ales mitropolit al Moldovei⁵.

În cele ce urmează dorim să punem în lumină, pe baza izvoarelor edite și inedite, câteva aspecte legate de activitatea didactică și culturală în care a fost implicat între 1864 și 1872, așadar înainte de a urca treapta arhieriei. După ce deținuse stăreția unor importante mănăstiri muntene, precum Șerbănești-Morunglav din Vâlcea (1849) sau Sărindar din București (1863)⁶, Iosif Naniescu s-a dedicat vieții didactice, predând Religie și Istorie la Colegiile „Gheorghe Lazăr” (1864-1866) și „Matei Basarab” (1866-1873), la Școala Normală (1867-1873) și la Seminarul Central din București, al cărui director a fost în 1870-1871. Iosif Naniescu a fost ales, pe 1 iulie 1870, director al Seminarului Central din București, funcție pe care a deținut-o până în 1871, în primăvara anului următor fiind numit arhiepiscop titular pentru scaunul din Mira Lichiei. Încă din 1866, el era menționat printre profesorii acestei instituții de învățământ, unde predă Istoria⁷.

Pr. G. Cocora, *Documente pentru biografia Mitropolitului Iosif Naniescu*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei” (în continuare MMS), XXXVI, 1960, nr. 1-2, pp. 92-99; *Idem*, *Mitropolitul Iosif Naniescu și Buzăul*, în „Glasul Bisericii” (în continuare GB), XXVII, 1968, nr. 7-8, pp. 806-812; P. Costinescu, F. Marinescu, *Cartea românească veche din Biblioteca Mitropolitului Iosif Naniescu*, în MMS, L, 1974, nr. 1-2, pp. 63-81.

³ Tatăl său, Anania Mihalache, a fost preot, iar după moartea acestuia, soția sa, Theodosia, mama viitorului mitropolit, s-a călugărit, sub numele de Fevronia. Iosif Naniescu este crescut de unchiul său, ieromonahul Teofilact de la Mănăstirea Frumoasa, din Basarabia.

⁴ Vezi Pr. N. Șerbănescu, *Episcopii Argeșului*, în „Mitropolia Olteniei” (în continuare MO), XVII, 1965, nr. 7-8, pp. 616-617.

⁵ În timpul păstoririi sale, s-a terminat construcția catedralei mitropolitane din Iași, care fusese începută de Veniamin Costache și s-au restaurat unele biserici și mănăstiri, precum „Sfinții Trei Ierarhi” și „Sfântul Nicolae Domnesc” din Iași. Vezi: Pr. prof. dr. M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, București, EIBMBOR, 1997, pp. 161-162.

⁶ După dărâmarea Mănăstirii Sărindar, Iosif Naniescu a susținut cu putere refacerea ei, pronunțând în acest sens și un discurs în Senat, în care sublinia vechimea și importanța acestui locaș de cult. Vezi discursul în „Biserica Ortodoxă Română” (în continuare BOR), XXI, 1897, nr. 1, pp. 206-217.

⁷ Pentru mai multe detalii, a se vedea St. Călinescu, D.G. Boroianu, *Istoria Seminarului Central din Bucuresci, de la început până la instalarea în localul seu propriu*, Tipografia Editoare Dacia, Iliescu, Grossu, Iași, 1904, pp. 125-126.

Din scrierile, corespondența și cuvântările lui Naniescu, edite sau inedite, ies la iveală cu claritate concepțiile ierarhului român referitoare la rolul școlii și la misiunea clericilor în societate, la importanța predării religiei în școli, precum și la necesitatea păstrării valorilor naționale și creștine, tradiționale. Importanța discursurilor ierarhului, în acest sens, este cu atât mai mare, cu cât societatea românească a secolului al XIX-lea a trecut prin numeroase transformări. Iosif Naniescu, care a trăit în 1828-1902⁸, a fost martorul unor evenimente și perioade dintre cele mai importante, dar și mai frământate din istoria modernă a românilor, precum perioada domniilor regulamentare (1834-1848), Revoluția de la 1848, domniile instalate prin Convenția de la Balta-Liman, Unirea Principatelor (1859) și domnia lui Alexandru Ioan Cuza, cu reformele aplicate în multiple aspecte ale vieții sociale, inclusiv în învățământ. De asemenea, ierarhul a fost contemporan Războiului de Independență (1877), prin care România și-a cucerit pe câmpul de luptă independența⁹, recunoscută în plan internațional prin Congresul de Pace de la Berlin, din 1878¹⁰, din timpul domniei lui Carol I.

Transformările care au avut loc în urma acestor evenimente nu au fost doar de ordin politico-instituțional, ci și social și cultural, implicând, în mod firesc și învățământul. Dacă anumite măsuri fuseseră luate în acest plan după 1848, când s-a pus accent pe dezvoltarea școlilor sătești și îmbunătățirea programei de învățământ, în școlile de stat, dar și în cele particulare¹¹ un salt deosebit s-a înregistrat în timpul lui Alexandru Ioan Cuza, odată cu adoptarea Legii instrucțiunii publice, pe 25 noiembrie/7 decembrie 1864, care a introdus

⁸Pr. prof. dr. M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 161.

⁹Țările Române au păstrat din secolul al XV-lea până la cucerirea independenței statutul de state tributare în raport cu Imperiul Otoman. Pentru aceste aspecte, vezi M. Maxim, *Țările Române și Înalta Poartă. Cadrul juridic al relațiilor româno-otomane în evul mediu*, București, 1993. Vezi și: N. Adăniloae, *România independentă*, în *Istoria românilor*, vol. VII, tom. I, Editura Enciclopedică, București, 2003, pp. 633-699.

¹⁰Independența României, câștigată pe câmpul de luptă, a fost recunoscută, cu anumite condiții, de Germania, Austria, Franța, Marea Britanie, Rusia, Italia și Turcia, în cadrul Tratatului de Pace de la Berlin, în 1878. Vezi *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență* (în continuare DIR, *Independența*), vol. IV, București, 1954, pp. 374-390.

¹¹D. Berindei, *Dezvoltarea culturală în perioada 1848-1878*, în *Istoria românilor*, vol. VII, t. I, Editura Enciclopedică, București, 2003, pp. 813-824.

obligativitatea și gratuitatea școlară, unificând și modernizând sistemul de învățământ¹².

În contextul atâtor transformări, ierarhul a stăruit prin predicile și scrierile sale asupra importante misiuni care revine clerului, asupra necesității păstrării neschimbate a adevăratelor valori ortodoxe și naționale, specifice poporului român. Semnificativă în acest sens este cuvântarea ținută de Iosif Naniescu pe 20 mai 1891, cu ocazia punerii pietrei de temelie pentru noua clădire a Seminarului Veniamin, mutat de mitropolit de la Socola, la Iași. Atrăgând atenția asupra vechimii creștinismului românesc, ierarhul arată că aici, în Țările Române, s-a păstrat credința ortodoxă, iar mănăstirile au fost cele dintâi școli, clericii fiind, de fapt, primii dascăli: „Țerile noastre românești de la început au fost creștin ortodoxe, putem dzice că chiar coloniștii Romani au venit cu creștinismul în Dacia, unde s-a întemeiat și s-a predicat timp de acum aproape 2000 de ani. De când țerile noastre Române s-au organizat în domniate și încă domniate creștin ortodoxe, Domnitorii noștri români au fost zeloși de-a întemeia credințele religioase, fondând Biserici și Monastiri”¹³. Autorul continuă, arătând că: „Și pe când încă nu era cu putință a se înființa școle sistematice, Biserica era școla noastră românească; aici în pridvorul Bisericii se înveța carte românească și învețătorii erau clericii, servitorii bisericești, carii în pridvorul bisericii învețau carte românească pe fiii poporului românesc. De aceea și până astăzi, clericii noștri români pörtă numirea de dascălul Bisericii și adevărații români au luat ca maximă cuvintele: Școla și Biserica sau Biserica și Școla”¹⁴.

Ierarhul îndemna apoi pe elevii Seminarului de la Iași să fie silitori, pentru a putea fi de folos poporului român, păstrând dogmele așa cum le-au primit de la străbuni, fără a fi atrași de diferitele noi

¹² *Ibidem*, p. 819. Vezi și C.C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, Editura Științifică, București, 1966, p. 311. Pentru regulamente și decrete referitoare la învățământ, vezi și N. Adăniloie, *Istoria învățământului primar (1859-1918)*, Editura Cris Book Universal, București, 1998, 409 p; Gh. Pârnuță, *Istoria învățământului și gândirea pedagogică din Țara Românească în secolele XVIII-XIX*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1971.

¹³ *Scurtă cuventare dzisă de I.P. Sfințitul Mitropolit al Moldovei și Sucevei D.D. Iosif Naniescu în dziua de 20 Maiu anul 1891, cu ocasiunea punerei pietrei fundamentale la noul edificiu al Seminarului Veniamin, ce se construiește acum din nou lângă Mitropolie în Iași*, Tipografia Cărtilor Bisericești București, 1893, p. 19.

¹⁴ *Ibidem*, p. 20.

curente filosofice, care au apărut în ultima vreme, străine de adevărata credință: „Iar voi, tineri Seminaristi, să ve siliți din totă inima la studiile religioase, care ve vor fi folositoare și voue în viață și prin care veți putea și voi să fiți folositori poporului Român în cariera biserică, în cariera predicării cuventului lui Dumnezeu [...]. Să nu dați atenție și să nu ve luați dupe pretinsele idei filosofice din ziua de astăzi, care nu sunt altceva de cât idei materialiste, idei mai mult speculative și nestatornice și pe care un alt curent nou viind, le schimbă, le prefăce și le mută [...]. Să fiți statornici în credințele și în respectul sfintei noastre Religii, cu preceptele și dogmele ce ea ne învață, așa cum le-am moștenit de la părinții noștri, de la moșii și strămoșii noștri, împreună cu obiceiurile noastre naționale strămoșești”¹⁵.

Insistând asupra pericolului ideilor filosofice moderne, care neagă credința, ierarhul, pentru a fi mai bine înțeles de elevi, compară filosofia antică cu cea modernă, dând dovadă de erudiție și de o bună cunoaștere a istoriei, materie pe care a și predat-o în trecut, în perioada activității sale didactice: „Filosofia în Antichitate tot se întâlnea cu Dumnezeu, tot găsea pe Dumnezeu în cugetările sale, cu deosebire însă că mulțimea sistemelor filosofice a dat naștere mulțimei zeităților (politeismului). Filosofia din zilele noastre însă este mai pretentioasă și mai îndrăsnită: nu vrea să recunoască pe Dumnezeu nici chiar în operele Sale care ne înconjură și ne dă viață. Nu vrea să creadă un Dumnezeu a tot puțințe, prea înțelept și preabun, dar în loc de acestea, această pretinsă filosofie de astăzi îndumnezește materia și pretinde a îndumnezei și pe însuși omul, punându-l în locul lui Dumnezeu”¹⁶.

Subliniind că „Religia și Biserica nu este și nu poate fi în contra științei, a adevăratei științe, care luminează mintea împreună cu morala, care formează inima pentru fapte bune și generose, ci că Biserica totdeauna combate ideile cele rătăcite, destrăbălate și vătămătoare moralei sociale, care împiedică adevărata cultură a omului, ca ființă intelectuală și rațională”¹⁷, ierarhul îndeamnă pe seminaristi să păstreze credința ortodoxă, care nu respinge pregătirea intelectuală și știința, ci ferește pe om de rătăcire. Mitropolitul Moldovei combatea astfel ideile materialiste, care-și făcuseră apariția la mijlocul secolului al XIX-lea și

¹⁵ *Ibidem*, p. 21-22.

¹⁶ *Ibidem*, pp. 18-19.

¹⁷ *Ibidem*, p. 19.

la care o parte dintre intelectualii români, mai ales cei care studiau în Occident, aveau acces. Respingerea acestor idei materialiste care pătrunseseră în societatea românească a venit nu doar din partea clericilor, ci și din partea oamenilor de știință, a profesorilor care au organizat, în primii ani ai veacului următor, prelegeri și conferințe de combatere a acestora, prelegeri ținute în foruri înalte ale învățământului românesc.

Importanța școlilor pentru societatea românească și misiunea înaltă ce revine clericilor sunt expuse de Iosif Naniescu într-o lucrare dedicată istoricului seminariilor din România, tipărită în 1893¹⁸. Înțelegând „marea importanță a acestor școle, mai ales pentru societatea noastră română creștină ortodoxă”¹⁹, ierarhul precizează că menirea clerului în societate este „de a învăța pe poporul creștin, atât prin cuvent, cât și prin fapte morale cuvióse”²⁰ și de a sluji, ceea ce implică o bună pregătire a lor, deopotrivă religioasă și laică: „El (clerul) neapărat trebuie pregătit pentru acestea în școle speciale, care sunt Seminariile, în care să învețe nu numai științele religioase și cele înalte teologice, dar încă tot odată să primească și educațiunea în scopul misiunii pentru care este destinat a îmbrățișa, să se formeze adică astfel, pentru a fi dupe cuventul Mântuitorului din Sânta Evanghelie «lumina lumii și sarea pământului», spre a face și a înveța”²¹.

Pe 3 septembrie 1870, în cuvântul rostit cu ocazia începerii anului școlar la Seminarul Central din București, Iosif Naniescu, ca director al acestei instituții, se adresa elevilor, stăruind asupra bunei pregătiri care se așteaptă de la ei, de către Biserică și societate, deopotrivă: „Tineri școlar Seminarisci, voi care vă pregătiți a fi viitori candidați ai clerului român cultivatu în spiritul Evangheliei, în spiritul Bisericii Ortodoxe [...] nu uitați nici un minutu că toate faptele, toate vorbele, toate mișcările voastre trebuie să fie dirijate și caracterisate prin cugetarea și practica moralității, pietății și modestiei [...]. Țara așteaptă de la voi pe cetățenii cei buni, Biserica așteaptă pe preoții săi cei luminați, pe Apostolii Evangheliei lui Hristos Cel

¹⁸ I. Naniescu, *Istoricul pe scurt al începutului seminariilor în România, atât în Moldova cât și în Țara Românească propriu-zisă sau Vecheea Valabie* (în continuare *Istoricul seminariilor*), București, Tipografia Cărților Bisericești, 1893, 9 p.

¹⁹ *Ibidem*, p. 3.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

adevăratu; guvernul cheltuesce pentru voi în speranța acestor rezultate dorite; siliți-vă dar a corespunde la această așteptare, la această dorință”²².

Rezultă clar din aceste cuvinte concepția ierarhului despre necesitatea instruirii clerului, pentru a putea sluji și predica. Interesant este că Naniescu pune accent nu doar pe cunoștințele religioase, ci și pe cele laice, deopotrivă folositoare pentru cultivarea omului, căci, așa cum precizase cu doar doi ani înainte în fața seminaristilor de la Iași, religia nu este împotriva adevăratei științe, ci doar a curentelor dăunătoare, atunci când acestea se ivesc. Și într-adevăr, studiile de la seminarii includeau religia, dar și materiile laice. De pildă, programa de învățământ de la Seminarul Central din București, pentru anul 1864, prevedea studierea limbii române, a limbilor clasice (greacă și latină), a unei limbi moderne (franceza), a istoriei și geografiei, matematicii, a științelor naturale, a unor noțiuni de medicină, a filosofiei, caligrafiei, desenului, precum și a religiei și muzicii, atât cea corală, cât și cea psaltică, bisericească²³. Materia era structurată pe mai mulți ani de învățământ și era predată de profesori specializați.

Însuși Naniescu a dat dovadă de o înaltă pregătire și erudiție, căci lucrările și cuvântările sale sunt argumentate cu exemple din istoria antică și medievală, românească și universală, din filosofie, din istoria dreptului, fiind îmbogățite cu citate din literatură, redată în limbile franceză, greacă și latină. De asemenea, din scrierile sale rezultă că era la curent cu noile idei propagate în Occident, pe care, simțindu-le vătămătoare, le combate, dar și cu activitatea legislativă internă, în care s-a implicat spre apărarea clerului. Referitor la pregătirea sa intelectuală, ne amintim, de exemplu, de discursul ținut seminaristilor de la Iași, cărora le vorbea despre vechimea creștinismului în spațiul românesc, despre sprijinul acordat Bisericii de domni, în perioada medievală, dar și despre incursiunea sa în istoria filosofiei, antice și moderne. Alte dovezi puternice ale erudiției sale sunt vizibile în discursul pronunțat de Naniescu în Senat²⁴, în 1893, în cadrul

---

²² Biblioteca Academiei Române (în continuare BAR), Manuscrise-Carte Rară, Arhiva Iosif Naniescu, I ms-acte 88-110, f. 297.

²³ St. Călinescu, D.G. Boroianu, *op. cit.*, pp. 115-124.

²⁴ *Discursul pronunțat de I.P.S. Mitropolit al Moldovei și Sucevei, D.D. Iosif Naniescu, în ședințele din 13 și 14 aprilie 1893, în chestiunea proiectului de lege intitulat pentru îmbunătățirea soartei clerului mirean* (în continuare *Discursul*), București, Tipografia Cărților Bisericești, 1893, 30 p.

ședințelor care analizau proiectul de lege pentru îmbunătățirea stării clerului de mir.

Aici apelează la exemple din literatură și chiar nu ezită să recite poezii în ședințele Senatului, atunci când acestea exemplificau mai bine ce avea el de spus. De pildă, nefiind de acord cu o anumită formă a proiectului de lege, care nu îmbunătățea în profunzime soarta clerului de mir, ci doar afirma acest fapt, ierarhul recită o poezie a lui Grigore Alexandrescu, care ironiza „îmbunătățirile rele”²⁵. Argumentele sale sunt susținute cu exemple din istorie, din istoria Bisericii și intercalate de citate și maxime din literatura clasică, greacă și latină.

Din discursul său se vede întâi că a studiat cu atenție proiectul de lege, observând că acesta nu este ceea ce pare a fi, ci a fost intitulat în mod greșit „despre îmbunătățirea stării clerului”²⁶, pentru a i se da o aparență plăcută, în realitate el conținând anumite clauze care nu favorizau Biserica. Fără a se împotrivi unor măsuri cu adevărat bune pentru cler, ierarhul contestă doar acele decizii care se îndepărtau de tradiția Bisericii, fiind atent să nu se schimbe nimic din sfintele canoane. Ierarhul pune deci accent pe tradiție, pe sinoade și pe canoane, fiind împotriva unor inovații ce vin în contradicție cu acestea. Incursiunile sale în istoria creștinismului demonstrează buna sa pregătire, pe de o parte, dar și dragostea față de tradiția Bisericii, pe de altă parte.

Ridicându-se împotriva desființării seminariilor, ierarhul amintea că: „Cel dintâi seminar a fost cel din Socola, înființat de nemuritorul, marele Veniamin Costache, Mitropolitul Moldovei, la anul 1804 [...] ele sunt singurele școli românești în cari fii poporul român învêța carte românescă și învêța și religiunea. Desființând seminariile, faceți o mare greșelă, un adevărat atentat la naționalitate”²⁷. Pericolul era enorm, întrezărit de ierarh, în a se înmulți religiile străine poporului român, predate în nou-înființatele școli străine: „Atâtea școle streine, atâtea confesiuni de religiuni străine sunt care-și înființează școle și funcționează și prosperează”²⁸.

²⁵ *Ibidem*, pp. 8-9.

²⁶ „Acest titlu de îmbunătățire a sorței clerului este numai un lustru, dar nimic în realitate”. *Ibidem*, p. 7.

²⁷ *Ibidem*, p. 29.

²⁸ *Ibidem*, p. 27.

Conștient că „religiunea este temelia Statului”²⁹, ierarhul cerea respectarea tradițiilor și canoanelor, fără a se permite inovații, mai ales în practica numirii și alegerii preoților, sub influența gândirii secularizate a vremii. În acest sens, ierarhul preciza: „În proiectul de lege, D. Ministru mai spune că d-sa să alégă pe preoți, iar episcopul numai să-i recomande; pe protopop asemenea, pentru că așa ar fi în Transilvania sau Bucovina. Apoi, D-lor, suferă comparațiunea situațiunea bisericii noastre ortodoxe de aici de la noi, din România liberă și independentă, cu ceea ce există în Transilvania, sub dominațiunea unui nēm strein de naționalitate și de religiune?”³⁰.

Ierarhul cerea plata clerului, „Clerul trebuie dar susținut, clerului trebuie să i se facă léfă și guvernul e dator să-i facă”³¹, mai ales acum, după secularizarea averilor mănăstirești: „Acum însă, s-au luat averile monastirești. Răsculatu-s-au clerul și călugării? Nu. Pentru că clerul nostru este național, este român și nu póte să simtă decât ca român”³².

Ierarhul își încheie cuvântarea din Senat pe un ton solemn: „Respectați Biserica cu așezămintele ei canonice, cari exprimă adevărul absolut și etern! Respectați seminariile și nu le desființați, căci sunt singurele școle românești bisericești pentru fiii poporului român ortodox!”³³.

În mai multe rânduri în discursurile sale, Naniescu subliniază legătura strânsă dintre cler și națiune și responsabilitatea preoților nu doar față de biserică, ci și față de societate în ansamblul ei. De pildă, în cuvântul rostit pe 30 ianuarie 1871, ca director al Seminarului Central din București, Iosif Naniescu spunea elevilor: „Clerul Bisericii ortodoxe al răsăritului și în parte Clerul Bisericii române niciodată n-a fost separat de națiune, n-a format o castă deosebită de restul națiunii, ca în occident, ci totu deauna a fost identificatu cu națiunea sa. Clerul ortodox nu este o instituție separată de națiune, cu scopuri particulare de castă, ci este o instituțiune pentru un scop comun, general, de a servi umanitatea întregă în numele lui D-zeu, prin propagarea adevărului absolut dat omului prin Dumnezeuiasca revelațiune și care se coprinde în Sfânta Scriptură. Clerul este servitorul

---

²⁹ *Ibidem*, p. 11.

³⁰ *Ibidem*, pp. 23-24.

³¹ *Ibidem*, p. 25.

³² *Ibidem*, p. 25.

³³ *Ibidem*, p. 30.

Altarului lui D-zeu și allu Patrii. Acésta este misiunea clerului, a predica Evanghelia păcii și a dragostei și pentru acest scop sunt instituite seminariile, de a pregăti, adică, pe acești apostoli în spiritul adevărului absolut și etern”³⁴.

Interesul ierarhului pentru domenii diferite ale cunoașterii se observă și din bogata sa bibliotecă, cu cărți tipărite³⁵, dar și manuscrise, pe care acesta a dăruit-o Academiei Române³⁶, îmbogățind astfel, în mod substanțial, patrimoniul acestei instituții. Exemplarele donate sunt cărți teologice, de liturgică, dogmatică, literatură monahală sau apologetică, dar și manuscrise de istorie, medicină, muzică, literatură, gramatică și matematică. Pentru a exemplifica, amintim câteva dintre manuscrisele care au aparținut înaltului ierarh și care, în prezent, pot fi consultate la Secția de Manuscrise-Carte Rară a Bibliotecii Academiei Române. Aici, între lucrările teologice care au aparținut lui Naniescu, găsim scrierile monahale ale lui Grigore Sinaitul, păstrate într-un manuscris din veacul al XVIII-lea³⁷; liturghiere³⁸ din aceeași perioadă, omilii³⁹, numeroase miscelane teologice din secolele XVIII-XIX⁴⁰, cu învățături ale Sfinților Părinți. Întâlnim, totodată, și *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei⁴¹ și multe psaltichii⁴². Dintre lucrările laice menționăm mai multe tratate de istorie⁴³, o gramatică românească din veacul al XVIII-lea, miscelane de literatură cultă⁴⁴ și populară⁴⁵, dar

³⁴ BAR, Manuscrise-Carte Rară, Arhiva Iosif Naniescu, I ms-acte, 88-110, ff. 321-323.

³⁵ P. Costinescu, F. Marinescu, *op. cit.*, pp. 63-81.

³⁶ V. Dudu, *Mitropolitul Moldovei Iosif II Naniescu și Academia Română*, Tipografia Alexandru Țerek, Iași, 1941, 8 p.

³⁷ BAR, Manuscrise-Carte Rară, Manuscrisul românesc (în continuare ms. rom.) 1610. Vezi și: G. Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești*, 4 vol., Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978-1992.

³⁸ BAR, Ms. rom. 1809.

³⁹ BAR, Ms. rom. 2870, din secolul al XIX-lea, conținând omilii la a patra duminică a Marelui Post.

⁴⁰ BAR, Ms. rom. 1604, datând din veacul al XIX-lea, Ms. rom. 1597, din secolul anterior, sau Ms. rom. 1568.

⁴¹ BAR, Ms. rom. 543.

⁴² BAR, Ms. rom. 1743.

⁴³ BAR, Ms. rom. 1702 sau Ms. rom. 1498.

⁴⁴ BAR, Ms. rom. 2910, datând de la începutul secolului al XIX-lea și conținând piese de teatru.

⁴⁵ BAR, Ms. rom. 2944 din 1829, un miscelaneu de literatură populară.

și lucrări cu rețete medicale și farmaceutice⁴⁶, precum și manuscrise de geometrie⁴⁷.

Între manuscrisele care au aparținut lui Naniescu întâlnim mai multe psaltichii, cărți de muzică bisericească, pe care acesta le prețuia, căci, așa cum ne amintim din scrierile sale referitoare la istoria seminariilor din România⁴⁸, elevii erau datori să-și însușească bine cântările bisericești, care dețineau un loc important și în programa de învățământ a vremii. Preocuparea ierarhului pentru muzică a fost o constantă a vieții sale. El a pus accent pe importanța studierii muzicii în seminarii și a sprijinit diferiți muzicieni ai timpului său. Edificatoare, în acest sens, este corespondența lui Iosif Naniescu cu Gavriil Musicescu, din care rezultă ajutorul dat de ierarh acestuia din urmă, pentru întreținerea corului său și pentru tipărirea partiturilor⁴⁹.

Tot la Biblioteca Academiei Române se păstrează și manuscrisul românesc 1769⁵⁰, care conține caiete de școală ale lui Iosif Naniescu. Manuscrisul a aparținut bibliotecii ierarhului și a fost donat Academiei Române în 1894. Textul este scris în limba română, dar cu caractere chirilice, specifice veacului al XIX-lea. Datat în 1841, acesta pare a fi din vremea studierii viitorului ierarh la Colegiul „Sfântul Sava” din București, unde a învățat între 1840 și 1847⁵¹.

Sunt notate, în primele circa o sută de file⁵², date ale unui curs de istorie universală, pentru ca apoi să se continue cu elemente de cronologie aplicată. Interesant este modul de predare al istoriei, care nu începe direct cu o înșiruire evenimentială, ci clarifică mai întâi câteva concepte de bază. Astfel, se precizează, încă de la început, folosul ce se trage din studierea istoriei universale, apoi se enumeră izvoarele pe baza cărora aceasta se poate studia. Sunt amintite, de asemenea, și câteva dintre cele mai importante științe auxiliare, ca de pildă Genealogia, Heraldica și Sfragistica. Se trece, ulterior, la precizări metodologice și la o împărțire pe perioade a evenimentelor.

---

⁴⁶ BAR, Ms. rom. 1599 din 1854.

⁴⁷ BAR, Ms. rom. 2494 din secolul al XIX-lea, cu elemente de geometrie.

⁴⁸ I. Naniescu, *Istoricul seminariilor...*, p. 4.

⁴⁹ Vezi Pr. prof. Gh. Moisescu, *Corespondența lui Gavriil Musicescu cu Mitropolitul Moldovei Iosif Naniescu*, în BOR, XC, 1972, nr. 9-10, pp. 1039-1051.

⁵⁰ BAR, Ms. rom. 1769, descris de G. Ștrempel, *op. cit.*, vol. II, 1983, p. 57.

⁵¹ Pr. N. Șerbănescu, *op. cit.*, p. 617.

⁵² BAR, Ms. rom. 1769, ff. 1-109.

Partea a doua a manuscrisului⁵³, redând elemente de cronologie aplicată, are, la rândul ei, o bucată introductivă, de explicare a unor noțiuni, apoi se punctează câteva evenimente din istoria universală, dar și românească. Interesant este că se îmbină date de istorie laică cu cele ale istoriei bisericești, după modelul cronicilor bizantine și românești, care, într-o lume mai puțin secularizată decât cea de astăzi, nu despărteau cele două domenii, ci încadrau și explicau istoria lumii în și prin istoria bisericească.

Dorim să semnalăm, în mod deosebit, un catalog al Liceului „Matei Basarab” din București, cuprinzând notele la Religie, din anii 1866-1872, acordate de Iosif Naniescu, profesor în acea vreme. Păstrat tot la Biblioteca Academiei Române⁵⁴, manuscrisul dezvăluie atenția acordată de ierarh acestei activități de predare. Sunt notate cu grijă notele obținute de elevi, în diferite sesiuni și la diferite moduri de evaluare. Astfel, se puncta o „aplicațiune”, o lucrare scrisă și un studiu. De asemenea, erau contabilizate și absențele, precum și nota la purtare.

Din analiza rezultatelor, se observă seriozitatea cu care ierarhul înțelegea să pregătească pe elevi, cărora nu le acorda numai note mari, ci și mai mici, după caz. Luăm ca exemplu situația lui Ioan Vlădoianu, elev în clasa a treia de gimnaziu în anul școlar 1866-1867⁵⁵. Aflăm că în sesiunea din aprilie a luat 9 la aplicațiune, 10 la lucrarea scrisă și studiu și 8 la purtare. În mai, același elev a obținut la aceleași evaluări notele 9, 10, 10 și respectiv 8, pentru ca în sesiunea din iunie să aibă 10, atât la lucrarea scrisă, cât și la studiu. Cu totul alta este situația unui coleg al său din aceeași perioadă, anume Nicolae Davidescu, care a obținut note mai mici, respectiv 5, 7, 5 și 8, în sesiunea din aprilie, apoi 6, 7, 6, 8 în mai, când a avut și patru absențe, iar în iunie, la lucrarea scrisă și studiu a luat 7 și respectiv 5⁵⁶. Un caz aparte este acela al lui Nicolae Bracu, care a obținut la studiu 4 în decembrie, aceeași notă în ianuarie, 3 în iulie și 1 în august, când probabil a fost prins copiind. Sesizăm astfel corectitudinea profesorului, care nu îngăduia furtul, fie el chiar mascat sub forma copierii la examene. Atitudinea dreaptă a lui Iosif

---

⁵³ BAR, Ms. rom. 1769, ff. 126-150.

⁵⁴ BAR, Manuscrise-Carte Rară, A. 530.

⁵⁵ BAR, A. 530, f. 17.

⁵⁶ BAR, A. 530, f. 17.

Naniescu, pe care o descoperim aici, în activitatea de predare, o observăm și în activitatea lui pastorală, unde cu duritate demasca simonia, vinderea darului preoției pe bani. Ne amintim, în acest sens, de discursul⁵⁷ său din Senat, în 1893.

Seriozitatea studiilor de la Liceul „Matei Basarab” este dovedită, pe de o parte, de manualele utilizate pentru predare, dar și de celelalte cărți aflate în biblioteca liceului, pe de altă parte. În primul caz, acela al manualelor folosite, punctăm câteva dintre ele, așa cum apar dintr-o listă din corespondența liceului, păstrată, în prezent, la Serviciul Municipiului București al Arhivelor Naționale. Aflăm, astfel, că se predă Chimia după cursul lui D.C. Istrati, Fizica lui P. Poni, Logica după scrierile lui T. Maiorescu. Se învățau, de asemenea, Geologie, Mineralogie, Gramatică și Sintaxă română, Caligrafie, dar și noțiuni de Istoria Vechiului Testament, predate după lucrările lui D. Stănescu, Istoria Noului Testament, Istoria Bisericii Creștine, Dogmele Bisericii, Morala și Explicarea Evangheliei⁵⁸.

Amintim și câteva dintre cărțile didactice donate de celebra Librărie Hachette din Paris Liceului „Matei Basarab”, notate pe o listă din corespondența aceleiași instituții de învățământ, din 1869. Aici găsim lucrări de Aritmetică, Trigonometrie, Chimie, Mecanică, Zoologie, Istorie și Literatură ale unor renumite personalități⁵⁹. Prin urmare, Liceul „Matei Basarab”⁶⁰, la care o vreme a predat și Iosif Naniescu, era unul dintre cele mai importante foruri de învățământ din România timpului, cu profesori specializați și programă diversificată de studiu, având legături, așa cum se vede, cu foruri culturale pariziene.

Din numeroasele scrisori inedite, provenind din arhiva personală a prelatului, conservată actualmente la Biblioteca Academiei Române, iese la iveală o altă latură a activității lui Naniescu, legată tot de învățământ, anume sprijinirea cu bani, cărți sau haine a unor persoane care nu se puteau întreține și care își doreau să se înscrie la seminarii. Redăm în continuare câteva fragmente din scrisorile

⁵⁷ *Discursul*, p. 26.

⁵⁸ Serviciul Municipiului București al Arhivelor Naționale (în continuare SMBAN), Fond Liceul Matei Basarab, dosar 383 / 1895-1896, ff. 3-5.

⁵⁹ SMBAN, Fond Liceul Matei Basarab, dosar 311/1869, f. 15.

⁶⁰ Liceul „Matei Basarab” s-a înființat în 1860 ca gimnaziu, funcționând în localul de la „Sfântul Sava”, iar în 1865 a fost transformat în liceu.

primite de ierarh, cu solicitări de ajutor sau cu mulțumiri adresate pentru sprijinul acordat. Se observă, pe baza acestor scrisori, bună-tatea și milostenia care-l caracterizau pe ierarh, calități subliniate de cei ajutați și care reveneau cu scrisori de mulțumire.

De pildă, pe 20 noiembrie 1874, I.P. Demetrescu îi scria ierarhului: „Prea Sfințite, Cu plecăciune-ți serutu prea sântiei téle drépta mână. Pré Sfințite, anului acesta am trecut în clasa I primară și am mare necesitate de cărți și de veșminte [...] nu am altă speranță de câtu la pré Sfinția ta, căci tata are copii mulți și de aceea nu me póte subține”⁶¹.

Pe 31 mai 1876, G. Negrea îi scria lui Iosif Naniescu: „Acum, ve-zindu-mi slabe mijloacele pentru a putea urma messeria, din cauză că parintele meu e serman [...] mi-am pus întâi speranța în D-zeu și al doilea, în Prea Sfinția Voastră, pentru a cere unu ajutoriu, de a putea intra la Socola și a mai studia încă 4 clase, pentru a putea dobândi dreptul de preoție”⁶².

Pe 1 mai 1882, ierarhul primea de la Pr. Panait Collescu o impresionantă scrisoare de mulțumire, din care reiese că ajutorul de care se bucurase din partea ierarhului venise în repetate rânduri asupra sa, nu doar o dată: „Înalt Prea Sfințite Stăpâne, Frumoasele calități ce trebuie să posede respectiv (față) de cei suferinzi și întristați unu înaltu demnitar al Bisericii lui Christos, le-ați manifestat în faptă asupra mea. Cu profund respect vin a Vă mulțumi pentru binefacerile ce ați revărsat asupra mea, de câte ori forțatu de necesitate, am cerutu ajutorul Înalt Prea Sfinșiei Voastre. Vă mulțumesc din suflet fiindcă mi-ați dat ajutoru în timp de criză, când nu știam de la cine să cer ajutor. Voi păstra cu deosebire iubirea ce trebuie să am către Înaltu Prea Sfinția Voastră”⁶³.

În iulie 1884, ierodiaconul Varlaam Băileanu cerea, din Cernăuți, ajutor pentru a-și plăti taxele pentru examenele de stat și de doctorat⁶⁴, iar pe 19 martie 1886, Veniamin Nițescu solicita ajutor material aceluiși ierarh, după ce mărturisea că, dintr-o neascultare față de povața lui Naniescu, ajunsese în sărăcie: „Înalt Prea Sfințite Stăpâne, Regretând din suflet că nu am ascultat povața Înalt Prea Sfinșiei

⁶¹ BAR, Manuscrise-Carte Rară, Arhiva Iosif Naniescu VI varia 1, f. 250.

⁶² BAR, Manuscrise-Carte Rară, Arhiva Iosif Naniescu VI varia 1, f. 316.

⁶³ BAR, Manuscrise-Carte Rară, Arhiva Iosif Naniescu VI varia 1, f. 361.

⁶⁴ BAR, Manuscrise-Carte Rară, Arhiva Iosif Naniescu VI varia 1, f. 409.

Voastre și din această neascultare mă văd asvârlit și redus la cea mai extremă lipsă aici în București [...]. Am rămas fără ghete și cămăși etc. Cu profund respect și umilite lacrimi fac apel la generozitatea Înalț Prea Sântției Voastre, pe care cu profunzime o revărsați asupra multora, să mă ajutați și pe mine cu vreo 60 franci”⁶⁵.

Emoționantă și semnificativă pentru dragostea cu care era înconjurat de seminaristi este scrisoarea primită de Mitropolitul Moldovei, Iosif Naniescu, cu ocazia Anului Nou, 1 ianuarie 1887, de la elevii Seminarului Veniamin: „Înalț Prea Sântite Stăpâne, Noi, fii ai popoului român, veniți pentru a ne adăpa din fântâna instrucțiunii și educațiunii în Seminarul Veniaminu, noi tinere odrasle ale Bisericii Române, sub a cărui scut am crescut [...] venim astăzi, în această frumoasă zi a anului nou, să dăm tributul de recunoștință celui ce [...] veghează zi și noapte pentru prosperitatea Bisericii [...] Inimile noastre vă doresc tot binele”⁶⁶.

Grija față de elevii seminaristi, precum și disciplina din Seminarul Central din București, în perioada când Iosif Naniescu a fost la conducerea acestuia, se observă și din câteva documente inedite, păstrate la Biblioteca Academiei Române, în Colecția Documente Istorice. De pildă, în ianuarie 1871⁶⁷, direcțiunea Seminarului Central face plângere la Ministerul Cultelor contra antreprenorului I. Atanasescu, care nu a aprovizionat școala cu lemne în timpul iernii și se cer a se lua măsuri în acest sens, pentru achiziționarea de lemne.

Pe 4 martie 1871⁶⁸, Iosif Naniescu, în calitate de director al Seminarului Central, trimite Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice lista bursierilor acceptați pentru locurile vacante.

Ordinea din Seminar, prezența obligatorie la cursuri și plecarea din incintă numai pe bază de aprobare sunt ilustrate de numeroasele cereri adresate directorului pentru învoiri sau motivări de absențe, cereri păstrate actualmente, în original, tot în Colecția Documente Istorice a Bibliotecii Academiei Române. În acest sens, pe 30 ianuarie 1871⁶⁹, Iosif Naniescu era rugat să permită ieșirea din Seminar,

⁶⁵ BAR, Manuscrise-Carte Rară, Arhiva Iosif Naniescu VI varia 1, f. 437.

⁶⁶ BAR, Manuscrise-Carte Rară, Arhiva Iosif Naniescu VI varia 1, f. 316.

⁶⁷ BAR, Manuscrise-Carte Rară, Documente istorice (în continuare Doc. ist.), MCI / 242.

⁶⁸ BAR, Manuscrise-Carte Rară, Doc. ist., MCI / 240.

⁶⁹ BAR, Manuscrise-Carte Rară, Doc. ist., MCI / 138.

pentru sărbători, a elevului Angelescu Daniil. Tot în ianuarie 1871⁷⁰, primăria comunei Manasia adevărea că elevii seminariști T. Păun și N. Nicolaescu nu au putut frecventa cursurile din cauza revărsării Ialomiței.

Între actele Seminarului din această vreme, întâlnim și liste cu numărul elevilor aflați în internat⁷¹, precum și liste cu numele seminariștilor indisciplinați⁷², toate acestea ilustrând atenția cu care era condusă această instituție de învățământ, unde se pune accent pe educație, dar și pe ordine, netolerându-se indisciplinarea. Implicându-se îndeaproape în viața de zi cu zi a elevilor, directorul făcea regulat și inspecții, așa cum observăm de pildă din procesul-verbal încheiat, în februarie 1871⁷³, de pedagogii Seminarului, cu ocazia vizitei directorului în dormitoarele copiilor.

Prin urmare, pe baza cercetării izvoarelor editate și inedite, s-au conturat câteva aspecte ale activității culturale și didactice ale lui Iosif Naniescu. Acestea pun în lumină preocuparea constantă a ierarhului de a conserva instituțiile de învățământ religios din România, seminariile, menite să pregătească cât mai serios pe elevi, viitori preoți, a căror misiune în societate este deosebit de înaltă, așa cum preciza prelatul în discursurile și lucrările sale. Neglijând seminariile, spunea ierarhul, se făcea un adevărat atentat la naționalitate, căci, în spiritul tradiției românești, preoții au fost și dascăli ai poporului ortodox, fapt ce trebuie menținut și neînălțurat sub presiunea noilor curente filosofice atee.

Atent la buna pregătire intelectuală a elevilor, ierarhul, el însuși un erudit, a manifestat o profundă seriozitate în activitatea sa pedagogică, nefiind deloc indulgent cu acei elevi care nu învățau, așa cum o dovedesc notele acordate de el, în calitate de profesor. Deși cleric, a insistat pe o pregătire cât mai complexă a elevilor, motivând că religia nu respinge adevărata știință, ci combate doar ideile rătăcite, care împiedică adevărata cultură. De asemenea, a susținut material, cu bani, cărți și haine pe acei elevi care nu aveau posibilitatea de a urma studiile din cauza sărăciei. Acest fapt este din plin dovedit de nenumăratele scrisori de cerere de ajutor și de mulțumiri adresate ierarhului, multe dintre acestea fiind inedite, păstrate în arhiva personală.

---

⁷⁰ BAR, Manuscrise-Carte Rară, Doc. ist., MCI / 128.

⁷¹ BAR, Manuscrise-Carte Rară, Doc. ist., MCI / 127.

⁷² BAR, Manuscrise-Carte Rară, Doc. ist., MCI / 66.

⁷³ BAR, Manuscrise-Carte Rară, Doc. ist., MCI / 141.

Anexa I

Seminarul Central din București
Anul 1871, maiu

Domnule Ministru!

Încă din anul 1869, propunându-mi-se, în mai multe rânduri, din partea Domnului Ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice de atunci, a mă însărcina cu Direcțiunea Seminarului Central de aici din București, am evitat a accepta această onoare, pentru cuvântul foarte simplu, însă, după a mea credință, cuvântul de principiu, pe care n-am ezitat allu declara cu sinceritate Domnului Ministru și care este acesta: că Seminarului, în starea în care se află astăzi, nu este în condițiunile necesare, cum trebu<i>e neapărat a fi un Institut de Învățământ ecleziasticu, atât în privința materială, cât și în partea morală ce privește organizațiunea cerută de scopulu Seminarului. În anul trecut 1870, repetându-mi-se din nou aceeași propunere, atât din partea Onor Ministeriu, cât și de către Prea Sfințitul Mitropolit Primatu, cu multă stăruință, subsemnatul, mai întâi am opus refuzul meu, totu pentru același cuvântu de mai sus. Dar, în fine, bazatu pe speranța inspirată de promisiunile că starea lucrurilor în privința Seminarului se va îmbunătăți, m-am supus ca să fac ascultare Evanghelică, a contribui și eu, cu micul meu serviciu, în folosul Bisericii. Venind, dar, la Seminar ca Director la 1 Iuliu anul trecut 1870 (deși eram numit prin decretu de la 8 Iuniu), am crezut de cea mai întâi datorie a mea a espune formalu starea actuală a Seminarului și, după privilegiile mele, am făcut această espunere Onor Ministeriu allu Cultelor și Instrucțiunii Publice, prin raporturile Nr. 172, august 27 și 178, Septembrie 11 din anul trecut și către Prea Sfințitul Mitropolitu, prin cellu cu Nr. 5 din 25 ianuarie anului curent, crezând că, cu ocasiunea formării și restărei bugetului pentru anul acesta, se va îmbunătăți, cellu puțin deocamdată, strâmtorarea întreținerii materiale, ca, cu aceasta, să se poată târî greutatea sugrumătoare, din toate zilele, a nutrimintului elevilor și servitorilor, până va veni timpul doritu, a se regula, într-un modu definitiv, atâtu lărgimea și stabilitatea localului, cât și organizațiunea părții morale, în acordu cu scopul Seminarului.

Până astăzi însă nu vădu nici o măsură luată spre atingerea acestui scopu.

Subsemnatul sânt convins, Domnule Ministru, că seminarul nu va putea prospera, ca să ajungă la scopul pentru care este instituit, a corespunde, adică, la necesitatea simțită de Biserică și a satisface dorințele și așteptarea Țărei, producând clerici îndestul de luminați și cu moralitate Evanghelică solidă, până când nu-și va avea mai întâi în privința materială un localu allu său propriu și stabilu, care să se poată îmbunătăți și lărgi din timpu în timpu, în cele ce necesitatea probată prin experiența din toate zilele va reclama și dintre care, cea mai principală necesitate, este chiar lipsa unei Biserici înăuntru localului Seminarului, pentru esercițiul practic allu serviciului divin și allu celorlalte orândueli Bisericești, după ritul și tipicul Biserici<i> noastre a răsăritului, căci dela esercițiul practic allu acestor lucrări religioase în școală, atârnă în mare parte cultura Semțemintelor morale alle inimei și formarea caracterului religiosu allu elevilor Seminarști, viitori candidați ai clerului român, cultivat în spiritul moralei Evanghelice, după cum reclamă Biserica ortodoxă și totu românul bine simțitor și bine cugetător. Iar în privința morală, necesitatea reclamă modificarea Programei esistente pentru învățământul științelor, care lucrare este specialmente de competența și urmează a fi și de dreptul oamenilor Bisericii a se face. Asemenea și alegerea personalului didacticu, interesul instrucțiunei elevului cere ca, la cazuri neplăcute, iarăși de autoritatea Bisericii să se hotărască acei profesori abātuți dela datoriile lor; căci atunci credu că nu s-ar mai întâmpla cazuri de acelea ca unii din profesorii laici ai Seminarului să-și dea libertatea a face, cu cellu mai mare desprețu, chiar și prin publicitate, instituțiunile religioase și canonice alle Biserici<i>, fără a se gândi bine la consecințele unei astfel de urmări nesocotite.

În scurtu: Seminarul să-și aibă localul său propriu și stabilu, cu lărgimea încăperilor cerută de necesitățile acestui Institutu; o Biserică să fie înăuntru localului, căci este de cea mai esențială necesitate pentru educațiunea religioasă a elevilor clerici; Programa învățământului să se modifice de oamenii Bisericii, carii singuri sânt cei competenți a cunoasce și a simți necesitățile Bisericii; Personalul didacticu să se aleagă și să se recomande de Biserică și iarăși de autoritatea Biserici<i>, să se poată revoca cei abātuți dela datoriile lor; suma bugetară pentru întreținerea materială să se îmbunătățească, căci cu cea în ființă, de 46 bani pentru un elev și 37 pentru

un servitoru, foarte anevo<i>e se mai poate căpăta nutrimentul cellu mai simplu, în proporțiune cu prețurile de astăzi allu pânei, allu cărnei și allu tuturor legumelor; salariile servitorilor să se îmbunătățească, căci, cu cele în ființă, foarte anevo<i>e se mai potu ține servitori; în fine, un secretar copistu să se reînființeze, cum a fostu și cum este la toate Liceele, spre a se putea ține cu esactitate și la Seminarul lucrările de cantelarie.

Acestea au fostu dela începutu privirile și cuvintele mele asupra stărei actuale și a necesităților Seminarului; a căroro îmbunătățire am reclamat-o îndată ce am venit la Seminar, cum mai susu am arătat, dar vădu că circumstanțele timpului au fostu în defavoarea speranței mele.

Pusu dar în neputința de a mai continua cu funcțiunea de Director allu acestui Seminar, pentru aceste cuvinte, precum și pentru că în încăperile localului de astăzi, nu am nici măcar o locuință sănătoasă, pentru osteneala ce aș mai putea depune în esercițiul acestei funcțiuni, toate fiind pline de umezeală, cum și prin raportul Nr. 38 am făcutu cunoscut Domniei Voastre, subscrișul credu că orișice sacrificiu din parte-mi pentru Seminar, este fără de nici un folos, chiar și cu pierderea sănătății mele. Prin urmare, spre împăcarea conștiinței mele, de a nu mi se imputa, poate cândva, că am împiedicatu administrațiunea acestui Institutu, ce s-ar fi putut urma printr-o altă persoană, mai aptă, va rog respectuos, Domnule Ministru, să binevoiți a primi și a considera chiar acestu raportu ca Demisiune a mea din funcțiunea de Director allu Seminarului Central de aici din București.

Primiți, Domnule Ministru, espresiunea înaltei mele stime ce vă datorezu.

Arh. Iosif Naniescu

Onor Ministeriu allu Cultelor și Instrucțiunei Publice
(BAR, Manuscrise-Carte rară, Doc. ist., MCI / 208)

Anexa II

Seminarul Centralu de Bucuresci

Elevii interni, Nicolae Popescu, din clasa II, și Basiliu Constantinescu, din clasa III, suntu liberi a merge acasă la părinții sei, pe timpul Sărbătorilor sântei Învieri, în comuna Ploesci, Districtulu Prahova, plasa Podgoria, fiindu obligați a se afla reîntorși în Institutu Seminarului la Duminica Thomei. Și, spre regulă, li s-a datu acestu billetu din caștelaria acestu Seminar.

Director, Arhim. Iosif Naniescu
Anului 1871, Martie 16

Fii miei, Nicolae și Vasile ispovedindu-se și împărtășindu-se, am subscris,

Preotu Costache Zaharia

(BAR, Manuscrise-Carte rară, Doc. ist., MCI / 180)